

ГЛОБАЛ ТРАНСФОРМАЦИЯ ШАРОИТИДА МАСОФАВИЙ ТАЪЛИМНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ

Азизбек Эгамбердиев

Андижон давлат Университети докторанти

АННОТАЦИЯ

Мақолада глобал трансформация шароитида таълим тизимида юз бераётган ўзгаришлар ҳақида фикр юритилади. Пандемиянинг асосий таъсир доирасига тушиб қолган таълим тизимининг янги шакли – масофавий таълимнинг фалсафий мазмуни ҳақида мушоҳада юритилган. Муаллиф масофавий таълимни такомиллаштириш бўйича қатор таклифларни илгари сурган.

Калит сўзлар: трансформация, глобал, пандемия, масофавий таълим, Олий таълим, интернет

КИРИШ

Глобал трансформация – инсоният ҳаётида пандемия шароитида, карантин қоидаларидан келиб чиқиб ҳаёт тарзининг ўзгаришидир. Инсоннинг ҳаракатланиши глобал ва локал миқёсда ҳам чекланиб бормоқда. Шу вақтга қадар инсон ҳуқуқларининг фундаментал асоси бўлган жойдан жойга кўчиш ҳуқуқи табиий равишда чекланиб қолди. Туризм, таълим ва соғлиқни сақлаш мақсадларида инсонларнинг дунё бўйлаб ҳаракатланиши ҳам иқтисодий, ҳам ижтимоий, ҳам маданий соҳада глобал интеграцияни келтириб чиқарар эди. Шу сабабли пандемиягача бўлган даврда қўшни давлат ёки узок хориждаги давлатларда жойлашган олий таълим муассасаларида ўқиш одатий ҳолга айланган ва Ўзбекистонда инсон капитали ривожининг муҳим ресурси эди.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

2020 йилнинг март ойида бошланган пандемия глобал таълим тизими олдида мураккаб вазифаларни қўйди. Жуда ривожланган инфраструктура ва ўзига ҳос университет муҳитини ташкил қилган йирик университетларнинг бу каби афзалликлари эндиликда муҳим аҳамиятга эга бўлмай қолди. Чунки дунё миқёсида таълим масофавий шаклда давом этиши аниқ бўлиб қолган эди.

Масофавий ёки (электрон) онлайн таълим ўқитувчининг талабалардан жисмоний жиҳатдан ажралган ҳолда таълим беришига асосланган таълим туридир. Бунда ўқитувчи-талаба, талаба-талаба муносабатларини йўлга қўйиш учун инсормацион ахборот технологиялари қўлланилади. Дунё миқёсида пандемиягача ҳам масофавий таълим олий таълимнинг ажралмас бўлгига айланиб улгурган эди. Мисол учун, Хиндистондаги Индира Ганди номидаги Миллий очик университетида 1,5 млн нафар талаба, Хитойдаги Радио ва телевидения марказий университетида 500 минг нафар талаба онлайн тарзда тахсил олган[1].

Олий таълим тизимида дастлабки масофавий таълим шаклидаги олий ўқув юрти 1969 йилда Буюк Британия очик университетидир[2].

Масофавий таълим фалсафий нуқтаи назардан жуда кенг қамровли тушунча ва ўзида бир қатор жараёнларни қамраб олади. Мисол учун, қадимги қўлёзмалар ва кейинчалик китоб босиш ихтиро қилингандан кейинги илмий ёки бадиий характерга эга адабиётларни ўқиган шахс маълум бир билим ҳосил бўлган. Асар муаллифи билан жисмоний жиҳатдан яқин бўлмасдан туриб ундан билим олиш мантикий жиҳатдан масофавий таълимни ташкил этиши мумкин. Иккинчидан, Шарқ халқларидаги маънавий устоз тушунчаси ҳам аслида мулоқотда бўлмаган мутафаккирларнинг асарлари асосида билим олган ва ўз дунёқарашини шакллантирган шахслар томонидан ишлатилган. Бундан ташқари ўрта асрларда урф бўлган ўзаро мактуб юбориш анънавини олайлик. Алишер Навоийнинг Заҳириддин Мухаммад Бобурга юборган мактуби ёш подшоҳ томонидан ғоят ҳаяжон билан кутиб олингани ва кейинчалик мактуб муаллифи ҳақида “Алишербек назари йўқ киши эрди” тарзида эслангани маълум.

Шу билан биргаликда тадқиқот объекти ва мавжуд ижтимоий шарт-шароит ҳамда тартиб таомиллардан келиб чиққан ҳолда масофавий таълимни ижтимоий-фалсафий жиҳатдан тадқиқ этишда маълум бир чегараларни қўйиб олиш ва улар доирасида мулоҳаза юритиш мақсадга мувофиқдир.

Олий таълимда масофавий таълимнинг қуйидаги асосий шартлари мавжуд.

Биринчидан, олий таълим тизимида масофавий таълим фақат таълим муассасаси орқали амалга оширилади. У мустақил таълимдан фарқ қилиб, маълум бир шаклланган ўқув режа асосида профессор-ўқитувчилар томонидан ишлаб чиқилган контентга таянган ҳолда амалга оширилади. Содда қилиб айтадиган бўлсак профессор-ўқитувчи томонидан ташкил қилинган масофавий

ўқитиш ва талабанинг масофавий ўқиши яқунда масофавий таълимни ташкил қилади.

Иккинчидан олий таълимда масофавий таълим маълум бир фанлар мажмуасини ўргатишга қаратилган бўлади. Ҳозирги кунда интернет тармоғида ўн минглаб онлайн платформалар мавжуд бўлиб, улар аудиториянинг қизиқшларидан келиб чиқиб, турли масалаларда контент тайёрлайди. Ўзбекистонда ҳам пандемия даврида мотивацион курслар ва маърузалар урфга кирган бўлиб, юзлаб мотиваторлар ҳар хил ижтимоий масалалар бўйича ўзларининг чиқишларини тайёрламоқда. Айрим ҳолда илмий, айрим ҳолда диний ва аксарият ҳолда аралаш тарздаги видеомаърузалар масофавий таълим шаклига даъвогарлик қила олмайди. Чунки уларда маълум бир фан ёки фанлар мажмуаси ўргатилмайди.

Учинчидан, ҳуқуқий жиҳатда аттестация ва акредитация жараёнларидан ўтиб маълум бир регуляторнинг талабларини бажарган ва миллий даражада дипломлари тан олиниши керак. Бу глобал миқёсдаги муаммо бўлиб ўн минглаб масофавий университетлар дипломларини миллий миқёсда тан олиш муаммосини келтириб чиқаради. Мисол учун, интернет тармоғидаги маркетинг бўйича онлайн университетни танлаган талаба унинг дипломи Ўзбекистонда тан олиниши муаммоси билан тўқнаш келиш мумкин. Ушбу муаммони ҳал қилиш учун миллий регулятор – Таълим сифати инспекцияси томонидан миллий таълим олувчилар талабига кўра масофавий университетлар ва уларнинг йўналишларини тан олиш амалиётини жорий қилиш зарур.

Тўртинчидан, масофавий таълим интернет тармоғида ишлайдиган маълум бир платформага таяниши керак. Таълим платформаси – масофавий таълимнинг энг муҳим элементи бўлиб, у профессор-ўқитувчи ва талаба ўртасидаги мулоқотни таъминлашга хизмат қилади.

Бешинчидан, масофавий таълим аънавий таълимдаги каби профессор-ўқитувчилар ва талабалар ҳамжамияти учун шарт-шароит яратиб бериши керак. Университетлар нафақат билим маскани, балки ижтимоий ташаббуслар ва инсон капиталини ривожлантириши зарур бўлган энг муҳим ижтимоий объектлардир. Масофавий таълим университетларнинг ана шу қирраларини йўқотмаслиги ва уни замонавий коммуникацион технологияларни қўллаган ҳолда янада ривожлантириши зарур. Бунда йирик ижтимоий тармоқлардаги университетлар ҳамжамиятларининг ўрни бекиёсдир.

МУҲОККАМА ВА НАТИЖАЛАР

Ҳозиргу кунда олий таълим тизимидаги масофавий таълим моделларини куйидагича кваллификация қилиш мумкин.

Анънавий университетлар. Ушбу университетлар одатда тўлиқ анънавий таълим модели асосида билим бералди. Фақат пандемия шароитидагина ўқишни қисқа муддатга масофавий таълим шаклига ўзгартирди. Ушбу университетлар учун узоқ йиллар давомида шакланган имидж ва унинг асосий атрибути бўлган – ўқув бинолари, лабораториялар, кутубхона ва кампуслар муҳим аҳамиятга эга. Шу сабабли ҳам анънавий университетлар тезроқ ўқишнинг одатий тартибига қайтиш тарафдоридирлар.

Рақамли ёки очик университетлар. Ушбу университетлар ўтган асрданоқ масофавий таълим беришни бошлаган ва асосий приоритет онлайн модел ҳисобланади. Пандемия шароитида рақамли университетларга бўлган талаб кескин орти ва уларнинг ҳаётий зарурат ва экани исботланди.

Эндиликда ҳар икки моделдаги университетлар олдидаги муҳим вазифа онлайн тарзда билим бериб бўлмайдиган йўналишларда таълимни ташкил этиш муаммосини ҳал қилишдир. Ушбу масала бўйича куйироқда тўхталиб ўтамиз.

Ҳозирги кунда масофавий таълим беришда технлогияларни қўллашнинг куйидаги методлари шакланди.

Чат-машғулоти. Бунда профессор-ўқитувчи ва талаба ўртасидаги мулоқот ижтимоий тармоқлардаги чет технологияларига таянади. 2020 йилда пандемиянинг датслабки кунларида олий таълим тизимида ўқитиш масофавий бошланган вақтда moodle платформаси фаолият кўрсатаётганига қарамасдан аксарият профессор-ўқитувчилар ва талабалар телеграм чатларида мулоқот қилишни маъқул кўрди. Чунки бу технология ўзининг соддалиги ва қулайлиги ҳамда интернет тезлигига қарам эмаслиги билан ажралиб турар эди. Шуларга қарамасдан чет технологияларида зарур файлларни излаш ва қайта ишлаш муаммоси мавжуд.

Веб-технологиялари. Ушбу метод асосида таълим муассасасининг веб-доменига ўқув машғулотирига доир маълумотлар жойлаб қўйилади ва талаба ана шу жойдан керакли контентни юклаб олиши мумкин. Бу технологиянинг авфзаллиги талаба ҳар доим керакли маълумотни топа олиши мумкин. Камчилик томони эса профессор-ўқитувчи билан онлайн мулоқот қилиш имконияти мавжуд эмас. Бу эса талаба томонидан керакли мавзу доирасидаги тушунчаларни нотўғри талқин қилинишига олиб келиши мумкин.

Телеконференция машғулотлар. Пандемия шароитида Хитойнинг Zoom платформаси бизнес, бошқарув ва таълим соҳасидаги тўғридан тўғри мулоқотни таъминлаган энг қулай ва арзон мулоқот воситасига айланди. Видеомулоқот ва чат, файлларни юбориш имконияти ва бошқа бир қанча атрибутлар ушбу дастурий таъминот воситасини қулайлигини исботлаб берди. Шу билан биргаликда ушбу дастурий таъминот воситасида махфийликни таъминлаш ва бошқа бир қатор масалаларда камчиликлари мавжуд.

Ҳозирги кунда олий таълим тизими олдида турган мураккаб вазифа бу – юқоридаги барча технологияларни қўллаган ҳолда фойдаланувчилар учун қулай бўлган платформани ишлаб чиқишдир. Чунки. Фақат миллий платформагина Ўзбекистондаги интернет тезлиги ва фойдаланувчилар имкониятини эътиборга олиши мумкин. Чунки масофавий таълимни бошлаш ва унинг виртуал оламига кириш ҳам ўзи бир қанча билим, малака ва тажрибани талаб қилади.

Россиялик файласуф А.А.Малышконинг фикрича масофавий таълим ўзида аҳамиятга молик парадокни мужассам этган бўлиб, у маълум бир илмий асосга эга бўлмай туриб мавжудлиги шартлигини тасдиқлади[3]. Олимнинг ушбу фикрлари баҳсли бўлиб, ўтган асрнинг ўрталарида АҚШдаги йирик олимлар Жон.Б.Уотсон, Б.Ф.Скиннер ва Ж.Пиаженинг бихевиоризм ҳамда конструктивизм ҳақидаги таълимотларида ўқувчилар фактларни ёдлаганда эмас, балки вазифаларни бажарганда ақлий, жисмоний ва эмоционал жиҳатдан ўсиши таъкидланган. Шунингдек, олимларнинг асарларида таълим оммавий ахборот воситаларидан фойдаланиш афзалликлари асослаб берилган[4]. Бу эса масофавий таълим амалиётга киргунга қадар унинг асосий элементлари илмий жиҳатдан асослаб келингани ва интернет тармоғининг вужудга келиши ва глобал ўзгаришлар унинг ижтимоий аҳамиятини ошириб юборганини кўрсатиб беради.

Масофавий таълим пандемия шароитидаги мажбурий таълим шакли эмас. Балки ўзининг тарихий ва илмий асосларига эга бўлган таълим беришнинг қулай ва арзон шаклига айланиб бормоқда.

Масофавий таълимни ташкил этишнинг қуйидаги афзалликлари мавжуд.

Масофавий таълим таълим харажатларини бир неча бор қисқартиради. Маълумки таълим харажатлари иккига бўлинади. Университетнинг ўқишни ташкил қилиш учун сарфлайдиган харажатлари ва талабанинг ўқиш жараёнида университетга тўлайдиган маблағдан ташқари (бориб-келиш, ётоқхона, ўқув

куроллари ва ҳ.к.) ҳаражатлари. Масофавий таълим шароитида ҳар икки томон учун ҳам ҳаражатлар бир неча баробарга қисқаради. Бу эса аҳолининг кенг қатламлари, жумладан кам таъмиланганларни ҳам олий таълим олиш имкониятини вужудга келтиради.

Профессор-ўқитувчи ва талаба иш таълим жараёнини ўзига қулай вақтда ташкил қила олади. Ҳозирги кнуда таълим парадигмалари ўзгараётган бир вақтда энг аълочи талаба ҳам, энг жонкуяр билимли профессор-ўқитувчи ҳам битирувчининг ўқиган йўналиши бўйича иш билан таъминланишига кафолат бера олмайди. Бозор конъюктурасининг кескин ўзгариши, олий маълумотли мутахассислар сонининг ошиб бориши натижасида битирувчиларни иш билан таъминлаш мураккаб вазифага айланиб бормоқда. Шундай экан талаба ўқиш жараёнида қўшимча касб-хунарни эгаллаши ёки меҳнат фаолияти билан шуғалланиши зарур. Бунда масофавий таълимнинг имкониятларидан унумли фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

Талабаларни турар жой билан таъминлаш ҳозирги кунда давлат сиёсатининг муҳим йўналишидир. Тошкент шаҳрида 2021 йилнинг 27 февраль куни содир бўлган фожеада ижарада истиқомат қилаётган беш нафар талаба ис газидан захарланиб бевақт вафот этди[5]. Ушбу воқеа жамоатчилик орасида кенг муҳокамаларга сабаб бўлди. Ҳаттоки Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазири А.Тошқулов Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик Палатаси ялпи йиғилишга чақиртирилиб, ҳукумат соатида ҳисоботи эшитилди. Таъкидланганидек, сўнги йилларда олий таълим билан қамров 8 фоиздан 25 фоизга қадар кенгайтирилганига қарамасдан талабалар турар жойларини қуриш ишлари юқоридаги рақамларга мувофиқ эмаслиги маълум бўлди[6].

Талабалар турар жойлари шу билан биргаликда ижтимоий хавфсизликни таъминлаш тизимига ҳам маълум бир таъсир кўрсатиб турадиган объектлардан биридир. Турли дунёқарашга эга бўлган, маълум бир ҳаётий тажрибага эга бўлмаган ёшлардан иборат масканларда ўзаро тотувликни таъминлаш маълум бир қийинчиликларни келтириб чиқарар эди.

Масофавий таълимнинг яна бир авфзаллиги унда талабалар сони чекланмаган бўлади. Одатда давлат олий таълим муассасаларида энг мураккаб муаммо бу – аудиториялари бандлиги масаласидир. Аксарият вилоят ОТМлари икки сменада ўқийди ва бу икки сменада таҳсил оладиган талабалар учун қатор қийинчиликларни келтириб чиқаради. Айниқса, куз-қиш мавсумида ўқишдан

кейин талабаларнинг уйига етиб олишида жиддий муаммолар кузатилган ва бу даволатга ҳам салбий таъсир кўрсатар эди. Масофавий таълимда эса талабалар ўзлари учун қулай бўлган жойда бемалол таҳсил олиши мумкин бўлади.

Бир неча йўналишда олий маълумотли бўлиш имконияти. Миллий қонунчилигимизда бир неча йўналишда олий маълумот олиш имконияти ҳақида батафсил тартиблар мавжуд бўлмасада, келгусида Ўзбекистонда ҳам бир неча неча олий маълумот учун бир вақтнинг ўзида ўқиш имконияти яратилиши мумкин. Чунки масофавий таълим моделларининг барча таабалардан вақтини оқилона тақсимлашга имкон яратаиб беради.

Ўқув адабиётлар билан таъминлашдаги қулайликликлар. Маълумки, глобаллашув ва жадал иқтисодий тараққиёт таълим ва ишлаб чиқариш ўртасидаги масофани узоклаштириб юбормоқда. Эндиликда университетлар иқтисодиёт тармоқларининг энг замонавий тенденцияларини талабаларга фан сифатида ўқитиш имкониятлари тобора чекланмоқда. Чунки инновацияларнинг аксарияти бевосита ишлаб чиқариш жараёнида вужудга келаётгани кузатилмоқда. Шу боисдан ҳам ўқув дабиётларини тайёрлаш ва нашр этиш, уларни талабалар қўлига етиб боришини таъминлаш масаласи долзарб аҳамиятга эга бўлиб бормоқда. Масофавий таълимда эса ўқув дабиётларини тарқатишга деярли маблағ сарфланмайди, бу эса талабалар учун қўшимча қулайликлар яратиб бера олади.

Профессор-ўқитувчилар учун қулай меҳнат шароитларининг яратилганлиги. Замонавий университетлар бир биридан узокдаги кўплаб бинолардан таркиб топган. Шу сабабли ҳам профессор-ўқитувчиларнинг уларга етиб бориши ва ўқув машғулотларини ўтказишида қатор қийинчиликлар мавжуд эди. Масофавий таълим эса ана шу муаммоларни ҳал қилади ва ўқитувчиларга қулай шароит яратиб бера олади.

Ногиронлар учун қулай таълим муҳити. Маълумки, жисмоний имконияти чекланган талабаларнинг таълим олиши учун бир қатор шарт-шароитларни яратиб бериш зарур. Масофавий таълимда эса замонавий ахборот технолгияларини қўллагна ҳолда ногирон талабаларнинг сифатли таълим олишни ташкил этиш мумкин бўлади.

ХУЛОСА

Умуман олиб қарагандан масофавий таълимнинг қатор ижобий жиҳатлари мавжуд бўлиб, улар таълим сифатини ошиши хизмат қилади.

Ҳар қандай таълим шаклининг марказида шахснинг билим даражасини ошириш туради. Масофавий таълимнинг ижтимоий-фалсафий ва когнитив-психологик жиҳатлари нимадан иборат? Масофавий таълимда ўқув ва ижро интизоми қандай таъминланади? Таълим сифатини аниқлашнинг анънавий методлари масофавий таълимга нисбатан қўлланиши мумкинми, деган саволлар кўпчиликти ўйлантдириши табиий ҳол.

Масофавий таълимнинг камчиликлари ёки такомиллаштиришга муҳтож жиҳатлари қуйидагилардир.

Масофавий таълим тўғридан тўғри талабанинг хоҳиш-иродаси, мутахассислигига бўлган чуқур қизиқиши ва кучли мотивацияга таянади. Мустақиллик йилларида олий таълим тизимининг суструръатларда ривожланиши натижасида олий таълим билан қамров бор йўғи 8 фоизни ташкил этди. Амалиётда кадрларнинг истъмољчилари иқтисодий вазирлигига вакант ўринлардан келиб чиқиб, талабнома берар ва кейинчалик ҳукумат қарори билан квоталар бегиланиб келар эди. Бу эса битирувчиларнинг билим даражасига таъсир кўрсатиб келган ва мотивацияни йўқолишига сабаб бўлган эди.

Ҳозирги шароитда талабалар масофавий таълим жараёнида қанчалик билим олишга иштиёқи бор, деган саволга тўлиқ ижобий жавоб бериш қийин. Шундай экан ушбу таълим шаклида талабаларнинг мустақил равишда билим олишига таъсир кўрсатадиган механизмларни ишлаб чиқиш, бунда имтиҳонларни имкон қадар қисқа ораликда олиниши таъминлаш зарур.

Муҳим масалалардан бири шахснинг ижтимоийлашувини таъминлашдир. Аслида таълим ижтимоийлашув учун ҳам зураар институтдир. Масофавий таълимда асосий эътибор билим беришга қаратилган ҳолда этикет ва эстетика масалалари ва жамавий манфаатлар каби муҳим масалалар мавжуд бўлиши мураккаблашади. Таълим жараёнида биринчи курс талабаси билан битирувчини нафақат билим даражаси, унинг кийиниши, муомаласи ва борлиққа бўлган муносабати кескин ўзгаришини кузатамиз. Бунинг замирида нафақат университет педагоглари берган билими, балки талабаларнинг ўзаро таълим ва тарбия олгани ҳам намоён бўлишини кузатимиз мумкин. Демак, масофавий таълимнинг дастлабки муаммоси ижтимоийлашув доирасида ташқарида қолиб кетиш муаммосидир.

Учинчи муаммо – масофавий таълим жараёнида талабанинг мустақил равишда билим олишга мажбурлигидир психологик барьер бўлиб хизмат

қилади[7]¹. Таълимнинг ҳозирги шакли минг йиллар давомида шаклланган бўлиб, унда нафақат педагогнинг балки, ўқувчиларнинг ўзаро таълим бериши ҳам муҳим жиҳатдир. Эндиликда талаба ўзига шу ватқга қадар номаълум бўлган фанлар ва мавзулар қаршисида ёлғиз қолмоқда. Уларни ўзлаштириш учун ёрдам берадиган видеодарсликлар ҳам универсал хусусиятга эга бўлиб, ҳар бир талабанинг индивидуал хусусиятларини инобатга олиши мумкин эмас. Бунда талаба берилган материални мустақил интерпретация қилишига тўғри келади, бу эса келгусида талқинларнинг хилма хиллигини вужудга келтириши мумкин.

Шахсни идентификация қилиш муаммоси масофавий таълимдаги муҳим масала. Берилган топшириқларни ким ўзлаштираётгани ва имтиҳонларда тестларни ким ечаётганини аниқлаш имконсиз. Бу эса келгусида ўзининг дипломига номуносиб бўлган кадрларнинг тайёрланишига сабаб бўлиши мумкин.

Шу билан биргаликда масофавий таълим шаклида қуйидаги муаммоларни ҳал этиш керак.

Биринчидан, янги таълим муҳити шароитида профессор-ўқитувчи ва талабанинг шахсий масъулияти. Маълумки, ҳар икки томон учун ҳам масофавий таълим қулай ва осон фаолият тури. Шу билан биргаликда таълим жараёни натижаларини таҳлил қилиш ва томонлар фаолиятини объектив баҳолаш методларини ҳам ишлаб чиқиш керак. Акс ҳолда минг йиллар давомида шаклланган олий таълим анъаналари компьютер технологиялари соясида қолиб, илмнинг, университет мақоми ва дипломининг жамиятда дискредитацияси юз бериши мумкин. Қисқа муддатда назорат ва баҳолашнинг янги методологияси ишлаб чиқилмас экан, олий таълим тизими олдида турган муаммолар катталашиб бораверади.

Иккинчидан, масофавий таълим тўлиқ ахборот-коммуникацион технологияларга асосланади ва унинг техник ва дастурий талаблари мавжуд. Бу эса таълим субъектларидан қўшимча равишда қайта тайёргарликдан ўтишни талаб қилади. Шу сабабли ҳам ҳозирги кундаги олий таълимдаги энг муҳим вазифалардан бири масофавий таълим бўйича қайта тайёрлашни ташкил этишдир. Унинг таркибида ахборот-коммуникацион технологиялари ва психологик тайёргарлик модулларни қўшиш керак. Университет талабалар

¹ Фадаев Е.В. Организационные и психологические проблемы дистанционного обучения // Мир науки, культуры, образования. – 2017. -№3 (64). –С.308-310.

билан ягона виртуал муҳитда бўлиши учун профессор-ўқитувчиларнинг психологик тайёрлигини ташкил этиши шарт.

Учинчидан, масофавий таълим жараёнида билим бериш ва уни ўзлаштиришнинг ўзига хослигидан келиб чиқиб профессор-ўқитувчи ва талабани баҳолашнинг қисқа интервалга асосланган методикасини ишлаб чиқиш зарур. Маълумки, анъанавий таълим шароитида кафедра профессор-ўқитувчиси фаолияти кафедра мудири ва бошқа маъмурий бошқарув органлари ходимлари томонидан назорат қилинган. Жумладан. Ишга келиш ва кетиш, дарслардаги иштирок ва бошқа масалалар. Талабанинг фаолияти эса деканат томонидан мувофиқлаштириб борилган ва олий таълим тўғрисидаги низомларда аниқ соатларда талабага огоҳлантириш ва ҳайфсан бериш, зарур бўлса талабалик сафидан четлатиш таомиллари белгилаб қўйилган. Масофавий таълимда эса мониторинг қилишнинг янги услубиёти керак ва у кредит-модул тизимида бир кредит бўйича қисқа мониторингни ташкил қилиши керак. Яъни, профессор-ўқитувчи фаолияти ҳам талабанинг ўзлаштириши ҳам бир кредит якуни билан баҳоланиши таълим сифатини ошишига хизмат қилади. Яъни, масофавий таълимда талабанинг билим олишга иштиёқни сақлаб қолиш учун мунтазам мониторингни ташкил қилиш зарурдир.

Олий таълимда масофавий олиб бориш жараёнида харажатларнинг бир неча бор қисқариши ҳақида юқорида тўхталаиб ўтилди. Шундай экан бу оптималлаштириш жараёни таълим хизматлари нархида, яъни шартнома нархида ҳам акс этиши зарур. Афсуски, ҳозирги кунда ўқитишнинг кундузги шаклида ҳам, масофавий таълимга асосланган сиртки шаклида ҳам нархлар бир бирига яқин. Давлат олий таълим муассасаларидаги бу тенденцияни нодавлат олийгоҳлар ҳам давом эттириб келмоқда. Бу ҳолатларга асосий сабаб олий таълим муассасалари ўртасидаги рақобатнинг йўқлиги ва регуляторнинг лозим даражада ишламаётганлигидир.

Масофавий таълимни ташкил этишдаги муҳим масалалардан бири талабалар билан жонли алоқани ташкил этиш масаласидир. Виртуал алоқа ўзининг барча хусусиятлари билан таълим олишга имкон берсада, талабани мотивация қилиш ва университет билан тўлақонли маънавий алоқасини таъминлай олмайди. Шу сабабли ҳам масофавий таълим олаётган талабаларни мавжуд шар-шароитдан келиб чиқиб йилига камида икки-уч маротаба университетга ташрифини ташкил қилиш зарур. Бунда махсус дастур асосида уларнинг ўқишга бўлган иштиёни оширадиган тадбирлар – университет тарихи

музейи, кутубхона ва лабораториялар билан таништириш, шунингдек, раҳбарияти билан жонли мулоқотини ташкил қилиш мақсадга мувофиқдир.

Масофавий таълим билан қамраб олиб бўлмайдиган йўналишларни белгилаш ва уларда анънавий таълим беришни ташкил этиш пандемия шароитидаги муҳим вазифалардир. Ижтимоий-гуманитар, аниқ ва табиий йўналишлардан фарқли ўлароқ тиббиёт йўналишидаги олий таълим муассасаларида масофавий таълимни ташкил этишни мураккаблиги бор. Шу сабабли ҳам Таълим сифатини назорат қилиш инспекцияси томонидан масофавий таълимни ташкил этиш мумкин бўлмаган бакалавр йўналишлари ва магистратура мутахассисликларини рўйхатини шакллантириш зарур. Акс ҳолда қисқа муддатда тиббиёт йўналишларида битирувчиларнинг компетенцияси талабга жавоб бермай қолади.

REFERENCES

1. <http://colstonuniversity.co.uk/d-education-> Distance learning education. Мурожаат этилган сана: 06.08.2021 й.
2. https://synergy.ru/about/education_articles/distanczionnoe_obrazovanie/distanczion_naaya_forma_obucheniya - Дистанционная форма обучения
3. Малышко, А. А. (2007). Философские аспекты процессов дистанционного образования. Вестник Мурманского государственного технического университета, 10 (3), 394-398.
4. <https://www.britannica.com/topic/distance-learning>
5. <https://www.gazeta.uz/uz/2021/03/29/poisoning/> - Тошкентда ижарада яшаган 5 нафар талабанинг ўлимига ис гази сабаб бўлган
6. <https://parliament.gov.uz/uz/events/other/33835/>
7. Фадаев Е.В. Организационные и психологические проблемы дистанционного обучение // Мир науки, культуры, образования. – 2017. -№3 (64). –С.308-310.